

Warszawa, 30 października 2000 r.

**Opinia na temat
skargi konstytucyjnej sygn. akt SK 10/2000**

Stan faktyczny (skrót)

Skarżąca Z. G. wniosła prywatny akt oskarżenia do SR w Miastku. SR w Miastku postanowieniem z dnia 23.08.1999 r. umorzył postępowanie w sprawie. Na to postanowienia skarżąca wniosła zażalenie do SO w Słupsku. SO postanowieniem z dnia 03.12.1999 r. utrzymał w mocy orzeczenie SR.

SO na podstawie art. 55 par. 1 oraz 330 par. 1 i 2 k. p. k odmówił wszczęcia postępowania karnego. Skarga została wniesiona przez Z. G. po wydaniu przez Sąd Okręgowy w Słupsku w dniu 03.12.1999 r. (sygn. Akt II Kz 194/99) postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania karnego na podstawie prywatnego aktu oskarżenia. Postanowienie SO w Słupsku było w tym postępowaniu orzeczeniem ostatecznym w rozumieniu art. 79 Konstytucji. Ustawowy termin do wniesienia skargi został zachowany.

I. Skargą Konstytucyjną złożoną w TK w dniu 04.02.2000 r. Z. G. działając przez radcę prawnego zwróciła się do TK z wnioskiem o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją RP art. 55 §1 zd. 1, art. 60 § 4 oraz art. 330 § 2 zd. 3 ustawy z dnia 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz.555). Jako konstytucyjny wzorzec odniesienia do badania zakwestionowanych przepisów skarżąca wskazała art. 45, 47, 51 ust.4, art. 77 oraz 176 Konstytucji RP.

Zdaniem skarżącej zaskarżone przepisy kpk (a) zamykają drogę sądową w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym z urzędu, bez merytorycznego rozpatrzenia sprawy pokrzywdzonego przez właściwy sąd (**nie rozumiem tego zarzutu, więc dokładnie go cytuję**), (b) pozbawiają prawa do skutecznego środka odwoławczego, (c) zamykają drogę sądową dochodzenia naruszonych wolności lub praw, w szczególności (d) pozbawiają prawa do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy

publicznej, (e) zaprzeczają istocie zagwarantowanego przez Konstytucję prawa do sądu, (f) przeczą prawu do ochrony prawnej życia prywatnego (...), (g) uniemożliwiają żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą.

II. Uważam, że problem można rozwiązać na dwa sposoby:

- A. Odmowa skardze nadania dalszego biegu w całości (wniosek daleko idący).
- B. Odmowa skardze nadania dalszego biegu w części (w pozostałej części rozpoznanie skargi).

Ad. A. Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji RP warunkiem merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej jest naruszenie przysługujących skarżącemu praw lub wolności konstytucyjnych przez akt normatywny na podstawie, którego sąd lub organ administracji orzekł o prawach skarżącego. W niniejszej sprawie skarżąca nie określiła sposobu naruszenia konstytucyjnych praw. Zamiast w uzasadnieniu określić sposób naruszenia skarżąca komentuje i wytyka nieprawidłowości w poszczególnych stadiach postępowania.

(TK rozpatrując powyższą skargę musi dokonać wykładni nie tylko tekstu prawnego, ale zarzutów sformułowanych przez skarżącą).

Ad. B. Po rozpoznaniu sprawy TK powinien orzec, że:

- Art. 55 § 1 zd. 1 i art. 330 § 2 zd.3 k.p.k. nie jest niezgodny z art. 45, 47, 51 ust.4, art. 77 oraz 176 Konstytucji RP.

Uważam, że należałoby odmówić skardze nadania dalszego biegu w części dotyczącej :

- a.) art. 60 § 4 k. p. k, gdyż na podstawie tego przepisu SO nie orzekał ostatecznie o konstytucyjnych prawach skarżącej,
- b.) 47, 51 ust.4 Konstytucji, gdyż ten wzorzec kontroli pozostaje w dalekim związku ze sprawą.

Zgodnie pierwszym zakwestionowanym przepisem ustawy k.p.k. tj. art. 55 § 1 zdanie 1 w razie powtórnego wydania przez prokuratora postanowienia o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania w wypadku, o którym mowa w art. 330 § 2. pokrzywdzony może w terminie miesiąca od doręczenia mu zawiadomienia o postanowieniu wnieść akt oskarżenia do

sądu, dołączając po jednym odpisie dla każdego oskarżonego oraz dla prokuratora. W myśl art. 330 § 2 zd.3 w razie utrzymania w mocy zaskarżonego postanowienia, pokrzywdzony, który wykorzystał uprawnienia przewidziane w art. 306 § 1 i 2, może wnieść akt oskarżenia określony w art. 55§ 1 – o czym należy go pouczyć.

Przepis art. 55 § 1 i art. 330 § 2 zd.3 określają formalne przesłanki wniesienia przez pokrzywdzonego prywatnego aktu oskarżenia i w konsekwencji występowania w procesie karnym w charakterze oskarżyciela posiłkowego zamiast prokuratora (oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego). Droga do wykonania tego prawa jest długa i skomplikowana. Droga to została zbudowana przez ciąg odesłań, co zmusza nie tylko zapoznanie się z uregulowaniem zawartym w §1 art. 55 i art. 330 § 2, a również z art. 306 § 1 i 2 w zw. z art. 329. Rozpoczyna się ona od odmowy wszczęcia lub też umorzenia postępowania, przy czym uprawniony do rozpoznania tego zażalenia jest prokurator nadrzędny. Jeżeli ten utrzyma w mocy zaskarżone postanowienie, wówczas przesyła je do sądu (art. 306). Sąd może utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie prokuratora lub je uchylić. Jeżeli sąd uchyli postanowienie, to sprawa wraca ponownie do prokuratury. W sytuacji, gdy po kontroli sądu prokurator nadal odmawia wniesienia aktu oskarżenia, wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania lub o jego umorzeniu. To postanowienie podlega tylko zaskarżeniu do prokuratora nadrzędnego. Jeżeli prokurator nadrzędny utrzyma w mocy zaskarżone postanowienie, wówczas można wnieść prywatny akt oskarżenia.

Skarżąca zarzuca regulacjom kodeksowym naruszenie szeregu praw składających się na szeroko rozumiane prawo do sądu, albo inaczej mówiąc na prawo do wymiaru sprawiedliwości. Jednym z fundamentalnych filarów państwa prawnego jest dostęp obywateli do sądu w celu umożliwienia ochrony ich interesów przed niezawisłym i niezależnym organem kierującym się wyłącznie prawem obowiązującym w państwie prawa. Prawo do wymiaru sprawiedliwości opiera się na pozostających ze sobą w genetycznym związku prawa dostępu do sądu, prawa do odpowiednio ukształtowanego postępowania przed sądem oraz prawa do wyroku sądowego (art. 45, 77 ust. 2, 176 Konstytucji i inne). Istota niniejszej skargi sprowadza się do zarzutu, że przesłanki formalne wniesienia prywatnego aktu oskarżenia naruszają szeroko rozumiane prawo do sądu (**zarzut ten nie został jednak wyrażony czytelnie.**)

Zarzut skarżącej, że ustawowe ograniczenia prawa do skargi sądowej zamykają drogę sądową do dochodzenia naruszonych wolności i praw, jest bezzasadny. Prawo do sądu nie musi oznaczać automatycznie niekonstytucyjności wszystkich ograniczeń drogi sądowej (z Komentarza do MK, cz.I, art. 1 przepisów utrzymanych w mocy, s. 29). Ograniczenie dopuszczalności wniesienia prywatnego aktu oskarżenia posiada uzasadnienie konstytucyjne.

(1) Instytucja „prywatnego aktu oskarżenia” musi być rozpatrywana w świetle modelu postępowania karnego, w szczególności zasady legalizmu. Zasada legalizmu została wyrażona w art. 10 k.p.k., w myśl którego organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i prowadzenie postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia – o czyn ścigany z urzędu. Istota tej zasady polega na obowiązku bezwzględnego ścigania przestępstw przez organy państwowe w tym celu powołane. Zakres przedmiotowy tej zasady obejmuje przestępstwa ścigane z urzędu. Ściganie z urzędu jest zasadą, natomiast ściganie z oskarżenia prywatnego jest wyjątkiem. Z zasady legalizmu wynika bezwzględny obowiązek ścigania przestępstw przez oskarżyciela publicznego. Odmowa wszczęcia postępowania nie jest ostateczną decyzją prokuratora prowadzącego sprawę, gdyż podlega ona zaskarżeniu do prokuratora nadrzędnego. W tym etapie postępowania karnego realizowane jest prawo do zaskarżania decyzji wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji). Zgodność dwóch instancji prokuratorskich, co do braku przesłanek wszczęcia postępowania karnego podlega sądowej kontroli. Utrzymanie przez sąd postanowień prokuratorskich zamyka drogę do wniesienia aktu oskarżenia. Jednomyślność trzech organów państwowych powołanych do realizacji norm prawa karnego materialnego, co do braku przesłanek wszczęcia postanowienia karnego jest należyłą gwarancją rzetelności postępowania karnego. Kontrola sądowa chroni interesy poszkodowanego przed arbitralnymi decyzjami organów prokuratorskich. Zapewnia rozpoznanie sprawy przez bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 Konstytucji).

(2) Długa i skomplikowana procedura wniesienia aktu oskarżenia stanowi zaporę przed nieuzasadnionymi oskarżeniami. Restrykcyjne ukształtowanie przesłanek formalnych jest uzasadnione ochroną dóbr osobistych tych osób, którym zarzuca się popełnienie przestępstwa. Ograniczenia te stanowią kompromis pomiędzy konstytucyjnym prawem dostępu do sądu przysługującemu pokrzywdzonemu a konstytucyjnie chronionymi dobrami osobistymi podejrzanych.

(3) Dopuszczalność wnoszenia prywatnego aktu oskarżenia przez każdego, kto subiektywnie czuje się pokrzywdzony przez przestępstwo, prowadzi do nadużywania prawa dostępu do sądu. W ten sposób organy wymiaru sprawiedliwości nie byłyby w stanie realizować dyrektywy rozpatrzenia bez nieuzasadnionej zwłoki spraw tych podmiotów, które rzeczywiście tej ochrony potrzebują. Natomiast dyrektywa rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki składa się na prawo do sądu.

Zarzuty skarżącej, że kwestionowane przepisy k.p.k. naruszają zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego (art. 176) oraz prawa do zaskarżania decyzji i orzeczeń wydanych w pierwszej instancji (art. 78), są bezzasadne.

1. Dwuinstancyjność postępowania sądowego nie dotyczy sądowej kontroli rozstrzygnięć prokuratorskich. Polski proces karny opiera się na tzw. zasadzie skargowości. Istotą tej zasady polega na tym, iż postępowanie sądowe wszczyna się na wniosek uprawnionego oskarżyciela, a więc od wniesienia aktu oskarżenia. Kontrola sądowa rozstrzygnięć prokuratorskich odbywa się na etapie postępowania przygotowawczego, a nie jurysdykcyjnego. Tak więc zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego nie może być wzorcem kontroli art. 55 i 330 k.p.k.

2. Utrzymanie przez sąd postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania karnego zamyka drogę do wniesienia prywatnego aktu oskarżenia. Orzeczenie wydane w trybie sądowej kontroli rozstrzygnięć prokuratorskich jest ostateczne i nie podlega zaskarżeniu. Zasadą jest zaskarżalność orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji). Zasada nie jest prawem bezwzględnym, gdyż Konstytucja przewiduje wyjątki od niej ustawowe wyjątki. Ostateczność orzeczenia sądu wydanego w trybie nadzoru nad postępowaniem prokuratorskim jest ustawowym wyjątkiem od konstytucyjnej zasady.

Zarzut skarżącej, że kwestionowane przepisy k.p.k. są niezgodne z art. 77 ust.1 Konstytucji jest również bezzasadny.

Elementem demokratycznego państwa prawnego jest odpowiedzialność odszkodowawcza za niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Zasada ta została wyrażona w art. 77 ust.1 Konstytucji. Istotą procesu karnego jest ustalenie odpowiedzialności karnej oraz wymierzenie kary przewidzianej w materialnym prawie karnym.

Zatem ten rodzaj postępowania nie służy realizacji odpowiedzialności odszkodowawczej. Wobec tego proces cywilny i – posilkowo - postępowanie administracyjne, a nie proces karny, jest właściwy do dochodzenia odszkodowania za szkody wyrządzone przez niezgodne z prawem działanie organów władzy publicznej.

Należy tu dodać, że dochodzenie roszczeń z tytułu wyrządzenia szkody wynikłej z przestępstwa, w myśl art. 12 kpc, może nastąpić według wyboru poszkodowanego, na drodze postępowania cywilnego albo karnego. Z tego względu nawet zamknięcie drogi procesu karnego do uzyskania odszkodowania nie ma żadnego wpływu na dopuszczalność wytoczenia powództwa o naprawienie szkody w procesie cywilnym.

Sporządził: Mirosław Granat